

PRIKAZI, IZVJEŠTAJI, BILJEŽKE.

MORALNA ČUDESA

Problem svrstavanja čudesa spada možda među najmanje obrađena pitanja u apologetici. Dok su se stariji skolastici povodili, gotovo svi od reda, za sv. Tomom* razlikujući čudesa »s u p r a«, »c o n t r a« i »p r a e t e r« n a t u r a m ili prema načinu kako nadilaze narav, a često puta i trudeći se da poistovjete ove dvie klasifikacije, u novije vrieme pojavili su se pokušaji svrstavanja čudesa i u drugim pravcima. Među tim pokušajima najuglednije mjesto zauzela je ona, koja dieli čudesa »ratione legis praeter quam fit« obzirom na vrstu zakona mimo koga biva. S ovog stajališta, koje je načelno mnogo određenije od predašnjega, čudesa se svrstavaju u tri velike skupine: Čudesa fizičkog, čudesa intelektualnoga i čudesa moralnog reda. Prednost ovakovog svrstavanja u tri velika područja — po sebi je očita. Ali nov se a i težak problem javio, kad je klasifikaciju trebalo provesti dalje, unutar tih triju velikih skupina. Ako kakve osobite neprilike nije pravilo pitanje određivanja čudesa fizičkog, pa uglavnom ni intelektualnoga reda, prava je težkoća nastala obzirom na svrstavanje čudesa moralnoga reda. S tim se je problemom pozabavio i g. Dr. Vilko Fajdiga u svojoj razpravi »Moralni čudeži in njihova kriteriološka vrednost«.**

Po sebi je najteže pitanje pri svrstavanju moralnih čudesa pronaći stajalište, s koga se ono pravovaljano može provesti. S koje točke treba poći pa da se dođe ne do kakvog god nabrojanja, nego doista do iscrpiva i točnog nabrojanja moralnih čudesa? Dr Fajdiga je iza kratkih uvodnih napomena dao odmah realnu (str. 10) definiciju moralnog čuda, te je, počevši od te definicije, prešao preglednom izpitivanju poviestne strane pitanja (I. dio), da bi zatim (u II. dielu) proveo dokazni postupak, te konačno (III. dio) nastojao odrediti značenje i mjesto moralnih čudesa u apologetici. Kao pokušaj sistematskog obrađivanja stvari ova je obća koncepcija predmeta svakako dokaz ozbiljnosti, kojom se autor prihvatio svoga posla.

Pitanje je međutim, da li je ovakav način obrađivanja najprikladniji po uspješno rješenje problema. Izticanje realne definicije »moralnog čuda« već u samome početku, nije s čisto sistematskog stajališta uputno, jer ta definicija postaje preveć odlučna po svo daljnje izlaganje. Dovoljno bi bilo dati nominalnu definiciju, a k realnoj preći tek onda, kad rezultati izpitivanja poviestne građe na to ovlaste. Kao takva, realna bi definicija moralnog čuda morala postati polaznom točkom tek drugoga diela, tzv. »dokaznog postupka«.

* Koji inače nije imao namjere dati kakve definitivne podjele. Vidi o tome Alois van Hove, La doctrine du miracle chez saint Thomas, Paris 1927. pp. 55—66.

** Ljubljana 1942., str. 100 in 8°.

Ali i bez obzira na ovu predhodnu napomenu, nas zanima cjelokupan način određivanja moralnih čudesa.

Je li dovoljno — kako to Dr. Fajdiga čini — proći — historički — poglede raznih apologetičara, kod njih pronaći zajedničke točke i na temelju toga dati vlastitu klasifikaciju? Da se poviestna strana problema ne može i ne smije pri ovakovome radu mimoći, to je i suviše jasno. Ne samo stoga, što mimoilaženje toga gradiva ne bi nimalo odgovaralo znanstvenim radnim metodama nego i stoga, što su u ovakovoj stvari historički podatci od velikog obradbenog značenja. Ali sama — poviestna građa — kako se to pokazalo iz piščeva izlaganja ne sadržava u sebi načela, na temelju koga bi se moglo provesti doista adekvatna raspodjela moralnih čudesa i na osnovu koga bi se izbjeglo eventualnim opetovanjima pri raspodjeli. Istovjetnost naime pogleda većine apologeta u tom pogledu ne daje — kako ćemo vidjeti — za to nikakva dovoljna jamstva. Pogledajmo, uistinu, to podrobnije!

Prema kritičkom izpitivanju i konačnom sudu Dr Fajdige moralna čudesa bila bi sliedeća: 1. Jedinstveni značaj židovskih proroka; 2. čudesno širenje kršćanstva; 3. odlična svetost u Crkvi; 4. junačstvo i uztrajnost kršćanskih mučenika; 5. neizcrpiva plodnost Crkve u svakom dobru; 6. jedinstvo, združeno s obćenitošću Crkve; 7. činjenica nikad nenadvladane Crkve; 8. Crkva, kao »signum levatum in nationes«; 9. čudesno rješenje problema ljudskog života i 10. tajanstvena povezanost židovstva, kršćanstva i Crkve.

Sama disparatnost ovih, ovako nabrojanih, znakova izgleda i suviše očita. Ni po čemu se — ovim za neke od njih — ne vidi, kakav bi ih nutarnji princip mogao skupa držati. S istog toga razloga još se manje, iz samoga nabranjanja može vidjeti, zašto je ovih čudesa deset a ne više odnosno manje. U zbilji, kako u svom razlaganju pisac pokazuje, neki su ih autori nabrojili više, a neki opet manje. Konačno po samoj ovoj nomenklaturi nije jasno, zašto bi svako od ovih čudesa bilo samostalno, ireduktibilno.

Ovim eventualnostima pisac je, barem u izvjestnim pravcima, pokušao parirati. Tako je u cilju da onemogući proširenje broja moralnih čudesa odlučno odklonio »nutarnje«, »subjektivne« kriterije, i u skladu s na početku danom definicijom naglasio, da se radi izključivo o »vanjskim« »objektivnim« kriterijima. Ovim je, ali samo u određenom pravcu, učinjen važan korak. Nije sigurno bez značenja ni nastojanje piščeva, da eliminira neke vanjske kriterije, za koje bi se moglo činiti da spadaju među čudesa moralnog reda, dok u zbilji — ne spadaju. Tako nastoji odvojiti izvanredne pojave intelektualnoga reda od takvih pojava moralnog reda. Na str. 75 (bilj. 121.) piše: »uzvišenost nauka ne brojimo kao čudo moralnoga reda«. No pri ovom se opaža, da piscu nedostaje neko odlučno načelo i zato kao da koleba. Nije li, uistinu, ono, što se kaže (na str. 70) o tome »da je samo Bog mogao tako riješiti pitanje ljudskoga života« u djelomičnoj suprotnosti s posljednjom njegovom tvrdnjom? Po piščevom naime mnienju riješeno je u kršćanstvu pitanje ljudskoga života ne samo praktički, nego načelno, u pravcu određenja smisla života, to jest pružanjem jedne izvanredne nauke o smislu ljudskog života i to je jedno (9.) od moralnih čudesa. Na drugom mjestu (na str. 87) razpravljajući o razlici između čudesa

fizičkog i moralnog reda on izričito ubraja među ova posljednja »vzvišeni nauk«.

Poteškoća, sigurno, povlačenja granica između čudesa moralnog reda nije malena i ne treba se čuditi, da pisac, polazeći sa stajališta koga je usvojio, prihvaća sad jedno, sad drugo mišljenje.

Ako predemo na druga čudesa problem postaje još kompliciraniji. Logički tako nije jasno zašto bi na pr. čudo Crkve promatrano kao »*signum levatum in nationes*« ili »dejstvo Crkve« moralo biti zasebno moralno čudo različito od onoga, po kojem je Crkva čudesna na pr. »u čudnovatom razširenju kršćanstva«, »u odličnoj svetosti«, »u jedinstvu«? Očito, da to dovodi u nepriliku i samoga pisca. Kad naime hoće, da pobliže odredi u čem je specifična čudesnost Crkve, ukoliko je »*signum levatum in nationes*«. (str. 30) on točno opetuje ove oznake, koje su (pod brojevima 2, 3, 6) označene kao specijalna moralna čudesa. Slične se misli čovjeku nameću, kad se pita zašto je nesebičnost, požrtvovnost, vjera i moral, osobna svetost i neustrašivost židovskih proroka uzeta kao zasebno moralno čudo različito od tih istih osobina kršćana, ako je, kako učimo, »substantialiter« njihova vjera jednaka kršćanskoj, ako je, kako to pisac sam napominje — i to kao zasebno (10.) moralno čudo — židovstvo i kršćanstvo tajanstveno povezano?

Sva ova pitanja ne idu za tim, da ospore samu čudesnost navedenih činjenica. Sve ono, što pisac u tom pravcu veli izpravno je, barem u svojim glavnim i bitnim potezima. Njegova je argumentacija i zanimljiva i uvjerljiva, te se, izuzev ove ili one pojedinosti, može sasvim usvojiti. Pitanja međutim, koja smo postavili odnose se na svrstavanje ili razpodjelu moralnih čudesa. Sve gradivo, što ga je pisac u tom pogledu iznio navodeći mišljenje raznih autora pokazuje, da adekvatne razpodjele dosad, stvarno, nitko nije dao. »Možda je, kaže dr. Fajdiga, tome sukriva i skolastična filozofija, koja pitanju moralnih čudesa nije posvetila niti izdaleka toliko pažnje kao fizičnim i pustila ih nekako filozofski i teološki neobrađene.« Možda.* Ali, kao predstavnici te filozofije ne bismo li baš mi sami mogli pokušati riješiti taj problem? Ili je on možda bez rješenja?

Vodeći računa o svemu gradivu koje su razni autori o moralnim čudesima iznieli te o realnoj definiciji, koja iz njeg rezultira bilo bi, držimo, upravo po metodi skolastičke filozofije moguće pronaći principe jedne adekvatnije podjele. Ostajući pri samoj definiciji toga, dakako, ne bismo mogli postići. Definicija se odnosi na sve i samo ono što je njome obuhvaćeno. Ali ona nam kao takva ne pokazuje dielova te tako definirane cjeline. Utičući se dakle »pendantu« definicije, njenom glavnom instrumentu razpodjeli, diviziji, odnosno njenim načelima trebalo bi potražiti kako se po sebi dieli ona cjelina (totum), koju smo nazvali »*miraculum morale*«.

Prema tome trebalo bi: dobro izpitati i utvrditi šta označuje ovdje riječ »moralno«, »moralno nemoguće«; šta obuhvaća pojam i stvarnost izražena pojmom »moralno neizvediva djela« ili »moralno

* Samo nije prikladno kao dokaz za to citirati A. van Hove-a, La doctrine du miracle chez Saint Thomas, jer Toma, kako rekosmo, ne pozna moralnog čuda kao specifične skupine čudesa. Ne poznaju ga ni mnogi kasniji skolastici.

čudo«. Pri ovome ne bi se trebali bojati, da bi ovo iztraživanje možda moglo otići u bezkrajnost zbog činjenice, da je ono, što čovjek odnosno čovječanstvo ne može izvesti »sine magna difficultate« odveć brojno. Regulativ iztraživanja bio bi drugi dio tog sastavljenog pojma, t. j. »čudo«, pa bi, u svakom slučaju, ograničio nabranjanje dijelova te cjeline na ono, što u pravcu svrhovitosti čuda ima svoje značenje. A u koliko bi, dato non concessio, i moglo doći do prevelikog nabranjanja, konkretni historički materijal prepričio bi takovu eventualnost. Bitno bi bilo: postaviti se ne na stajalište pukog nabranjanja, nego na stajalište istraživanja dijelova te cjeline, koja se zove »miraculum morale«. Dakle paziti (uz druga pravila divizije): Quod singula membra sint inferiora, id est minora divisio«. »Quod omnia membra dividenda simul exhauriant seu adaequant totum divisum«; »quod membra dividenda habeant inter se oppositionem aliquam saltem formalem« scl. »quod nullum membrum aliud includat«; »ne sit nimia« scl. »sit brevis«, nam »simile confuso est, quidquid usque ad pulverem sectum est« (Seneca Ep. 89). A onda, koliko je moguće ono, što nam stari još kažu »sit clara« i. e. »ordinata et parvis verbis«.

Mislimo, da držeći se ovih načela i provodeći doista adekvatnu razpodjelu moralnih čudesa, da bi svo ono gradivo, što nam ga je Dr. Fajdiga tako marno sabrao, poprimilo još daleko veći i snažniji izražaj.

dr. D. Gračanin.

ESHATOLOGIJA SV. APOSTOLA PAVLA I PETRA.

Uz knjigu Walter Eugen, Das Kommen des Herrn I,*

U nekoliko posljednjih desetljeća pobuđuju sve veće zanimanje u znanstvenom bogoslovskom razpravljanju različita eshatološka pitanja, o kojima se govori u nekim novozavjetnim knjigama Sv. Pisma. Budući da se pogledi protestantskih tumačitelja Sv. Pisma na eshatološka pitanja znatno razlikuju od pogleda katoličkih tumačitelja, osjetila se s katoličke strane potreba dubljeg objašnjavanja tih pitanja. U Walterovu djelu »Das Kommen des Herrn«, I. Bd. obrađuju se eshatološka pitanja Pavlovih poslanica: I. Korinćanima, I. i II. Solunjanima, poslanicâ iz prvog robstva, pastirskih poslanica, poslanice Rimljanima, Hebrejima i obiju poslanica sv. Petra apostola.

Po opsegu sadržava najviše eshatoloških pouka I. poslanica Korinćanima. Pisac objašnjava pojam izraza »Maranatha« (16, 22), koji u aramejskom jeziku može imati značenje: »Naš Gospod je došao«, ili: »Dođi, naš Gospode!« Ipak se pisac izpravno opredjeljuje za veću vjerojatnost ovog drugog smisla, koji je, sudeći po uzdahu prema svršetku Odkrivenja (22, 20): »Dođi, Gospode Isuse!« — bio tako reći obćenito poznat način izražavanja težnje kršćana u 1. i 2. stoljeću za sjedinjenjem s Kristom, bilo u smislu mističnom po milosnom sjedinjenju s Kristom, bilo u smislu težnje za sjedinjenjem s Kristom u nebu nakon smrti, bilo u smislu što plodnijeg ši-

* Die Endgemässe Haltung des Christen nach den Briefen der heiligen Apostel Paulus und Petrus. Freiburg in Breisgau 1941, Herder & Co. G. m. b. H. Verlagsbuchhandlung. gb. RM 14,07.